

gelezen

Wereldkind: praten met je adoptiekind

Renée Wolfs

Baarn: De Prom, 2004.

ISBN 90-6801-916-3

De meeste adoptieliteratuur wordt vanuit wetenschappelijk oogpunt geschreven en staat vol met statistieken wat de leesbaarheid vaak niet ten goede komt. 'Wereldkind' is door een adoptieouder voor adoptieouders geschreven. Het boek bespreekt aan de hand van voorbeelden hoe je het (al dan niet bekende) verleden van je adoptiekind met hem kunt bespreken. Dat hoe valt in twee delen uiteen: Renée Wolfs richt zich op de inhoud, maar ook op de gesprekstechniek. Om met dat laatste te beginnen: de schrijfster geeft tips voor het sensitief en responsief reageren en draagt hulpmiddelen aan om het gesprek te voeren. De inhoudelijke thema's die aan de orde komen zijn: adoptie in de levingswereld van ouders en kind; het adoptieverhaal vertellen; pijnlijke gegevens vertellen; reageren op vragen en adoptierouw. Het boek richt zich op ouders met kinderen tot twaalf jaar, nog onderverdeeld in drie subcategorieën: 0-3, 3-7 en 7-12 jaar. Renée Wolfs gaat er terecht vanuit dat het adoptieverhaal rond deze leeftijd grotendeels verteld zou moeten zijn.

Renée Wolfs weet vanuit haar eigen ervaring en op grond van contacten met andere adoptieouders die onderwerpen aan te kaarten waar adoptieouders tijdens het opgroeien van hun kind(eren) mee geconfronteerd worden. Ze doet dat op een zo'n praktische, enthousiasmerende manier dat ik al lezende de neiging moest onderdrukken om gelijk te beginnen met het bespreekbaar maken van bepaalde

thema's. Terecht wordt daar door Nelleke Polderman in het voorwoord iets over gezegd. Beter is om eerst het hele boek te lezen, zodat je ook weet hoe je met de emotionele reacties die sommige onderwerpen bij kinderen op kunnen roepen, kunt reageren. 'Wereldkind' geeft in samengang adviezen over tijdstip en wijze van bespreken, waardoor je als ouder ook in staat gesteld wordt om je eigen houding en gedachten te bepalen. Het woord 'vondeling' bijvoorbeeld vond ik altijd moeilijk te gebruiken. Renée Wolfs adviseert om bepaalde woorden en thema's juist op kleuterleeftijd al te introduceren, omdat kinderen er dan vertrouwd mee raken zonder dat deze woorden voor hen al emotionele lading hebben.

Het boek geeft ook tips over hoe je als ouder kunt reageren op bepaalde situaties, zoals bijvoorbeeld vragen die gesteld worden tijdens het wachten bij een kassa. Iedere adoptieouder zal ze herkennen: de ongewenste vragen en opmerkingen waar onze kinderen getuige van zijn. Het boek geeft advies over hoe en waarom hier op een bepaalde manier te reageren en maakt vooral duidelijk dat kinderen in die situaties natuurlijk het belangrijkste publiek zijn. Wanneer zij merken dat hun ouders onzeker of terughoudend zijn in hun reactie, kunnen zij dat opvatten als: over dit onderwerp mag niet gesproken worden. Vooral de praktijkvoorbeelden van diverse adoptieouders in het boek maken situaties herkenbaar en zorgen ervoor dat je er zelf naar kunt handelen. Het boek bevat heel veel concrete, bruikbare tips, maar dat heeft ook een keerzijde. Ieder at kind en iedere ouder heeft

zijn eigen manier om over het verleden te praten. Ouders moeten de ruimte durven nemen om de aanbevelingen en ideeën naar hun eigen situatie te vertalen en zich niet laten afschrikken door wat er misschien nog gaat komen. Maar ook al zijn mijn kinderen nog te jong om zelf al veel vragen te stellen, na het lezen van het boek denk ik straks op een goede manier met hun vragen om te kunnen gaan. Maar natuurlijk zal ook ik overvallen worden door plotselinge vragen op onmogelijke tijdstippen. De boekenlijst achter in het boek bevat veel recente kinderboeken over belangrijke thema's als: verlatingsangst, geheimen of fantasieën hebben en loyaliteit. Met je kind praten met een boek als hulpmiddel is één van de gespreksmanieren die Renée Wolfs in haar boek toelicht.

Ik heb het boek in één adem uitgelezen en heb het later regelmatig gepakt om bepaalde gedeeltes nogmaals te herlezen. Dat ik het in één adem heb uitgelezen zegt veel over de leesbaarheid van het boek; de thema's worden helder en duidelijk beschreven. Het boek is zeker een handleiding/naslagwerk om het adoptieverhaal aan je kind te vertellen en is een goede aanvulling op de al bestaande adoptieliteratuur. Het zou jammer zijn als het boek door de titel geassocieerd wordt met de vergunninghouder met bijna dezelfde naam en daardoor een deel van het lezerspubliek zou missen.

Adelheid Threels

adoptieouder van twee kinderen uit
China

WERELDKIND

Auteur: Renée Wolfs
Uitgeverij De Prom

In een eerder tijdschrift werd het boek 'Wereldkind' aangekondigd via een persbericht. Kathy Vangroenweghe (kandidaat-adoptiemoeder en moeder van drie kinderen) was zo vriendelijk om een heus verslag te maken van het boek.

In het boek *Wereldkind* staat communicatie centraal. Op een prachtige manier krijg je als (toekomstige) adoptieouders een heleboel adviezen en tips over communiceren met je adoptiekind.

Mevr. Wolfs vertelt hoe belangrijk openheid hiervoor is. Ook openheid en eerlijkheid omtrent moeilijke gegevens over de adoptieachtergrond en moeilijke vragen die je adoptiekind kan stellen, benadrukt Mevr. Wolfs.

Ze geeft hierbij tal van achtergrondinformatie, adviezen en tips. Het boek is dus heel praktijkgericht, waarbij verschillende leeftijdsgroepen tot ongeveer 12 jaar behandeld worden. De auteur is ervan overtuigd dat deze leeftijd ideaal is voor het adoptiekind om grotendeels zijn/haar adoptieverhaal te kennen. Door het gebruik van de leeftijdscategorieën geeft de auteur ook aan dat je moet communiceren op het ontwikkelingsniveau van je adoptiekind. De leeftijden die de auteur gebruikt zijn natuurlijk gemiddelden.

HOOFDSTUK 1 EN 2—BELEVINGSWERELD VAN OUDER EN KIND

In de eerste twee hoofdstukken wordt ingegaan op adoptie en de belevingswereld van adoptieouders en adoptiekind.

Dit is heel waardevol aangezien je je zo als adoptieouder beter kan inleven in de wereld van het adoptiekind, los van je eigen beleving.

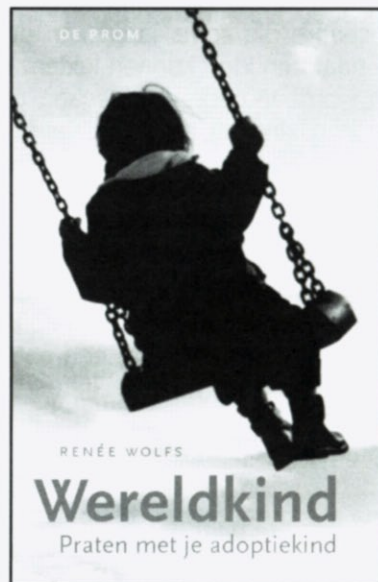
In dit hoofdstuk staat heel mooi beschreven hoe adoptiekinderen adoptie op emotioneel niveau ervaren, hoe ze bepaalde begrippen rond adoptie interpreteren en welke concrete vragen adoptiekinderen kunnen stellen. Verder in het boek wordt dan ingegaan op mogelijke antwoorden.

HOOFDSTUK 3—HET ADOPTIEVERHAAL VERTELLEN

Het derde hoofdstuk gaat over hoe je het adoptieverhaal kan vertellen.

Hierbij staat centraal dat adoptiekinderen baat hebben bij het open en begripvol vertellen van het adoptieverhaal. Dit helpt bij het opbouwen van een vertrouwensrelatie tussen adoptieouders en hun adoptiekind en kan ook bepaalde problemen helpen voorkomen zoals loyaliteitsproblemen.

Het is daarom ook heel belangrijk om zoveel mogelijk informatie te verzamelen. Het adoptieverhaal groeit stilaan en wordt stap voor stap opgebouwd met telkens meer details afhankelijk van de leeftijd. Mevr. Wolfs schrijft zelf heel wat mogelijke manieren uit, maar roept ook op om zelf creatief te zijn. Er worden heel wat concrete tips en aandachtspunten gegeven om het adoptieverhaal zo goed mogelijk te vertellen. Ook naar school toe formuleert ze heel wat concrete en bruikbare ideeën.

HOOFDSTUK 4—PIJNLIJKE GEGEVENS

In hoofdstuk vier wordt gefocust op het vertellen van pijnlijke gegevens zoals mishandeling, seksueel misbruik, te vondeling gelegd zijn, geboren zijn uit een verkrachting, depressie bij de afstandsouders, ... Mevr. Wolfs heeft opnieuw een waaier van aandachtspunten en tips. Ze wijst er ook op dat in sommige situaties het inschakelen van een gespecialiseerde hulpverlener heel zinvol is.

HOOFDSTUK 5—GESPREKSVAAARDIGHEDEN

Gespreksvaardigheden zijn het onderwerp van hoofdstuk vijf. Het sensitief (goed luisteren en kijken) en het responsief (adequaat) reageren zijn essentieel en helpen om het basisvertrouwen van je adoptiekind te ontwikkelen. Ze gaat ruim in op hoe je sensitief en responsief kan reageren door bv. benoemen van gedrag en emoties, actief ontvangen van gedrag en emoties, ... Hierbij staan veel voorbeelden per leeftijdscategorie.

HOOFDSTUK 6—PRATEN OVER ADOPTIE

In hoofdstuk zes noemt de auteur allerlei middelen op die je kan gebruiken om over adoptie te praten.

Dit kan heel concreet zijn bv. met foto's, via een wereldkaart, door contact met andere adoptiefamilies, ...

Ook documentaire middelen kan je samen maken zoals een herinneringsdoos, een gezinsboek, adoptielevensboek, ...

Maar je kan ook fantasierijke middelen aanwenden zoals brieven schrijven/tekeningen maken voor de afstandsouders, spel, ...

HOOFDSTUK 7—VRAGEN VAN JE KIND

In hoofdstuk zeven krijg je de kans om je als adoptieouder goed voor te bereiden op veelgestelde vragen van adoptiekinderen.

Eerst en vooral zegt de auteur dat het goed is als je adoptiekind (moeilijke) vragen stelt omdat er dan basisvertrouwen aanwezig is. Per leeftijdscategorie werden bepaalde vragen gebundeld en je krijgt een degelijke achtergrondinformatie waarin de vragen geduid worden. Natuurlijk volgt ook een gamma van mogelijke antwoorden.

De auteur benadrukt ook om de gevoelens van je adoptiekind, als het in een rouwperiode zit, toe te laten en geen tegenargumenten te gebruiken. Ook als het kind negatieve uitlatingen maakt over zijn/haar afstandsouders is het beter om neutraal te blijven.

Er volgen ook nog heel wat tips om je kind weerbaar te maken.

HOOFDSTUK 8 EN 9—ADOPTIEROUW

Adoptierouw en omgaan met adoptierouw zijn de thema's van de laatste twee hoofdstukken.

Mevr. Wolfs schetst duidelijk waarover adoptiekinderen kunnen rouwen en hoe ze dat uiten. Ze beschrijft ook duidelijk de verschillende fases van het rouwproces en geeft tips hoe je daar op kan inspelen.

Om te kunnen rouwen is ook weer de aanwezigheid van basisvertrouwen heel belangrijk.

EIGEN MENING

Ik vond het een prachtig boek. "Wereldkind" is leesbaar geschreven en leest als een trein. Het is heel bruikbaar en echt praktijkgericht.

Het is vrijblijvend in die zin dat er zoveel situaties en mogelijke manieren van omgaan met het adoptieverhaal, met adoptievragen, met rouw, ... beschreven zijn, dat elke adoptieouder er zijn gading in zal vinden. Je kan het op zijn geheel lezen, maar ik vermoed dat vele adoptieouders er in bepaalde fases naar zullen teruggrijpen.

Ik denk dat het ook zinvol is om het boek uit te lenen aan familie, vrienden, school, ...

"Wereldkind" is dus echt een aanrader om in huis te hebben.

Kathy Vangroenweghe

Wereldkind: praten, praten en laten praten

In het boek Wereldkind wil Renée Wolfs adoptieouders inzicht geven in zaken die bij hun kind kunnen spelen en een handreiking doen hoe daar mee om te gaan. Wanneer en op welke wijze kun je communiceren met je kind over zijn of haar bijzondere start in het leven?

Corine Lamers

Vertellen aan je kind dat het geadopteerd is, is van het grootste belang. Je moet het niet verzwijgen tot ze volwassen zijn of tot ze het van anderen horen. Dit brengt vaak problemen met zich mee. Daar is iedereen het tegenwoordig wel over eens. Dit heeft als consequentie dat je, liefst in een vroeg stadium al, moet praten met je kind over zijn of haar adoptiestatus en de consequenties die dit met zich mee brengt. Niet op je ouders lijken, als hulpeloos wezentje afgestaan zijn, je anders voelen dan andere kinderen et cetera. Openheid is goed, maar hoe doe je dat? Welke woorden kies je? Wat vertel je wel en wat nog niet? Welk moment is geschikt? Het zijn vragen die elke ouder die een kind geadopteerd heeft wel kent.

Informatie aanpassen aan leeftijd

In het boek wordt op een systematische manier de ontwikkeling van een kind vanaf de geboorte tot en met twaalf jaar geschetst. Hierbij wordt de periode ingedeeld in de fases nul tot drie jaar, drie tot zeven jaar en zeven tot twaalf jaar. Voor elke leeftijdsgroep wordt vervolgens aangegeven welke vragen en gedachten ten aanzien van de eigen adoptie er bij de kinderen kunnen spelen. Om te kunnen begrijpen waarom een kind van drie nog vrij oppervlakkig over haar achtergrond kan doen, terwijl het afgestaan zijn voor kinderen van zeven tot enorme gevoelens van verlies en pijn aanleiding kan geven, begint de auteur het boek met een schets van de belevingswereld van kinderen in de verschillende fases.

Hierbij komen zowel begripsniveau als emotionele ontwikkeling aan bod. Op deze

manier krijg je inzicht in de verschillende stadia waar elk kind doorheen moet en waarop het verwerken van het afgestaan en vervolgens geadopteerd worden in elke fase weer op een andere manier beleefd wordt. Ter illustratie is er een groot aantal vragen die kinderen kunnen stellen, of opmerkingen die ze kunnen maken, opgenomen.

Vervolgens wordt er aan de hand van de leeftijdsindeling een grote variëteit aan scenario's geschetst van welke informatie je op de diverse leeftijden aan je kind kunt vertellen. In dit gedeelte staat ook een aantal verhalen opgenomen uit de praktijk, wat het erg leesbaar en invoelbaar

maakt. Hierbij wordt ook ingegaan op de mogelijkheid dat er specifieke achtergrondinformatie is die voor het kind extra pijnlijk kan zijn, zoals vondelingschap, seksueel misbruik en verwaarlozing.

Openheid

Zeer praktisch zijn de hoofdstukken over gespreksvaardigheden en de middelen die je kunt gebruiken om over adoptie te praten. Ze geven een concreet houvast en wijzen je op een aantal nuttige vaardigheden die je het wellicht gemakkelijker maken een gesprek over een moeilijk onderwerp aan te gaan. Waarbij je er tevens alert op bent de ander de ruimte te geven zich te uiten. Ook is er een lijst opgenomen van negentien verschillende middelen die je kunt aangrijpen voor een gesprek. Variërend van de overdrachtsvideo tot het voorlezen over adoptiegerelateerde onderwerpen, een tekening maken, contact houden met het land van herkomst of met andere geadopteerden, of communiceren via muziek en dans. Een groot aantal van

deze middelen zetten je op het spoor om op je eigen wijze aanknopingspunten te vinden voor een gesprek.

Ook het tegenwoordig zo in de belangstelling staande adoptielevensboek komt hierbij aan bod. In een adoptielevensboek kun je samen met je kind de periode van geboorte tot adoptie beschrijven. Als er geen gegevens zijn, word je gestimuleerd een creatieve invulling te maken van deze periode, met fantasie dus. Dit sluit ook aan bij de grote nadruk die in voorgaande hoofdstukken wordt gelegd op het steeds praten over de geboortemoeder, zelfs al met peuters. Ook als hierover niets bekend is, wat geldt voor bijvoorbeeld vondelingen, word je aangemoedigd een beeld te creëren van hoe het eventueel had kunnen zijn. Je vult hiermee een leemte op. Dat →

WERELDKIND VAN RENÉE WOLFS

kinderen dat prettig vinden kan ik me voorstellen. Maar hoe verhoudt dit zich tot open en eerlijk het werkelijke verhaal vertellen, wat een uitgangspunt is van praten met kind over zijn of haar adoptie? Het is de vraag of je niet voorzichtiger met dit onderwerp om moet gaan. Een kind even een oplossing bieden door een fantasie, die je uiteindelijk ook weer moet afbreken, lijkt mij riskant. Want waar niets bekend is, blijft alleen dit gegeven over aan het einde.

Soms doet het pijn

In het boek worden twee hoofdstukken besteed aan adoptierouw. Dit kan zich voordoen op allerlei momenten, bijvoorbeeld het verdriet na de overdracht, het losgerukt worden vanuit de vertrouwde omgeving, verdriet omdat je er anders uitziet of, vanaf een jaar of zeven, doordat het kind zich realiseert afgestaan te zijn. Er zijn vele vormen van verdriet en bij elk kind zal zich dit op een andere wijze manifesteren. Er wordt in het boek stilgestaan bij de manier waarop kinderen hun verdriet kunnen uiten en hoe je daar als ouders mee om kunt gaan. Het biedt praktische handvatten en stimuleert het alert leren zijn op signalen zoals teruggetrokken zijn, agressie of probleemgedrag op school, als indicatoren dat er wat aan de hand is. Vaak is er ogenschijnlijk geen verband tussen het gedrag en wat er werkelijk in het kind speelt. Met de vaardigheden die besproken zijn in vorige hoofdstukken kun je proberen te achterhalen wat er aan de hand is. En nagaan of de adoptie hierbij een rol speelt of niet.

Nu is het gevaar van je heel veel verdiepen in de problemen rond adoptie, dat je elke keer als er wat aan de hand is denkt de oorzaak in die richting te moeten zoeken. Opletten dus. Ook als je geadopteerd bent krijg je te maken met de dagelijkse sores die opgroeien met zich meebrengt. Terecht geeft de auteur in de paragraaf over 'misinterpretaties en fantasieën' aan dat als je kind niet wil praten over zijn of haar adoptie, je het wellicht wat overvoerd hebt met adoptie-informatie. Of zoals in de paragraaf 'omgaan met afwijkend of afwerend gedrag' over het ontbreken van de behoefte om te rouwen: misschien heeft het kind een flexibel en stevig karakter. Een hechte basis om problemen het hoofd te bieden maakt natuurlijk een groot verschil.

Maar juist boeken als *Wereldkind* geven lange lijsten van eventuele problemen en

dit werkt het overvoeren met informatie en overdreven alert zijn gemakkelijk in de hand. Dit blijft een dilemma: je moet weten wat er kan spelen, dat is in het belang van een goede begeleiding van je kind, maar je moet proberen het evenwicht tussen kind zijn en de adoptieproblematiek in de juiste balans te houden. Het blijft een feit dat praten heel zinvol kan zijn, maar opvoeden moet je soms ook gewoon doen. Bij onzekerheid of verdriet kan samen naar de speeltuin gaan ook heel heilzaam zijn.

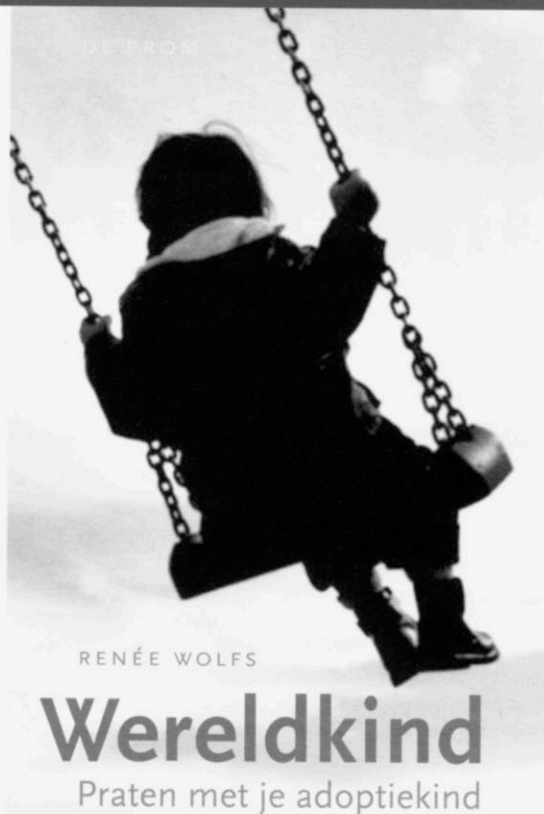
Een plek in de boekenkast

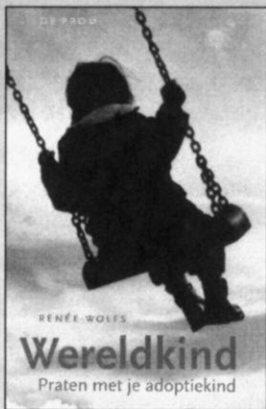
De auteur schrijft in haar voorwoord dat ze hoopt dat de lezer het boek niet zal lezen als een op problemen gericht boek. Door het boek op te zetten als een handboek, zijn de hoofdstukken ook los van elkaar goed te lezen. Dit laatste is ook zeer aan te bevelen. Wie het boek in één keer uitleest zal zich niet kunnen onttrekken aan een gevoel van totale moedeloosheid. Wat kunnen ouders veel fout doen. Geen signalen oppikken, niet actief en gericht doorvragen als er geen signalen zijn, want dit zou op zich weer een teken kunnen zijn dat er iets mis is. Zelfs degenen die van zichzelf denken sterk in hun schoenen te staan, zullen de onzekerheid onverbidde-

lijk voelen knagen.

Het is echt een boek om in huis te hebben en die hoofdstukken te lezen die op dat moment betrekking hebben op je eigen kind. Dit kan ook gemakkelijk omdat alles op leeftijdsgroep ingedeeld is. De ene keer zul je het erbij pakken ter oriëntatie over wat er kan spelen. De andere keer naar aanleiding van vragen van je kind of als je het idee hebt dat hij of zij ergens mee worstelt. Met name hoofdstuk zeven, 'Reageren op vragen', zal door menigeen regelmatig ter hand genomen worden. Op een uitgebreide manier komen hier vragen van kinderen in de verschillende leeftijdsgroepen aan bod met mogelijk antwoorden. Deze zijn verwoord met zeer veel inlevingsvermogen naar twee kanten, naar de belevingswereld van de kinderen maar zeker ook naar dat van de ouders.

Wereldkind is een boek dat zijn sporen zeker zal verdienen binnen de adoptieliteratuur en adoptieouders tot steun kan zijn in moeilijke perioden, wat de ontwikkeling van de kinderen ten goede zal komen.

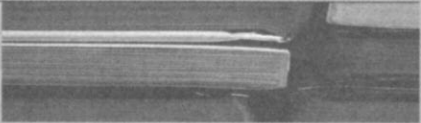

WERELDKIND

Renée Wolfs

Dit boek, dat nog maar net een paar weken geleden verschenen is, blinkt uit in praktische adviezen. 'Wereldkind, Praten met je adoptiekind' doet de titel

recht: complete gesprekken, met alle mogelijke scenario's worden de lezer aangereikt. Renée Wolfs heeft het boek uitdrukkelijk geschreven voor adoptieouders, maar ook voor pleegouders staan er veel bruikbare en toepasbare tips in. Want de achtergrond van adoptiekinderen is dan misschien door de culturele verschillen nog complexer, pleegouders ervaren deels dezelfde problemen bij de opvoeding. Vooral de hoofdstukken 4, 5 en 6 die handelen over het vertellen van pijnlijke gegevens, gespreksvaardigheden en de middelen om met elkaar te praten zijn goed bruikbaar in pleeg-

gezinnen. Het boek maakt consequent onderscheid in leeftijdsgroepen, zodat je weet wat je kind op welke leeftijd aankan en hoe je in de loop van de tijd daarop kunt verder bouwen. Van voor tot achter een praktische gids, compleet met kinderboeken(lees)lijst en nuttige adressen. (GL)

Wereldkind, Praten met je adoptiekind door Renée Wolfs, Uitgeverij De Prom, ISBN 90 6801 6163, € 21,50

'Papa, heb je mij gekocht?'

Hoe voorkom je dat je adoptiekind geestelijk beschadigd raakt? Adoptie moeder Renée Wolfs geeft advies.

Hebt u die geadopteerd? Ze mag u wel dankbaar zijn, mevrouw!

'Is dit nou zo'n meisje (uit China) dat eigenlijk geaborteerd had moeten worden?'

'Je kunt je toch niet voorstellen dat iemand zo'n kind zomaar wegdoet, hè?'

'Ach, wat een stumper! Ze heeft maar één handje. Konden jullie geen andere uitzoeken?'

Lastige vragen en hinderlijke opmerkingen. Adoptiegezinnen lijken vogelvrij te zijn als het gaat om goedbedoeld maar ongevraagd commentaar van burens, vrienden, kinderen, familie en zelfs van onbekenden op straat. Vooroordelen over adoptie leiden een hardnekkig bestaan, evenals het vermeende recht om aan die vooroordelen uiting te geven. Hoe ga je daar als adoptieouder mee om? In *Wereldkind. Praten met je adoptiekind* geeft Renée Wolfs, schrijfster, gesprekstainer en adoptie moeder, hier een aantal algemene richtlijnen voor. Daarbij draait het uiteindelijk steeds om die ene belangrijke vraag: wat is het effect van jouw reactie op het kind? 'Zij is het belangrijkste publiek,' aldus Wolfs, 'Uw antwoorden kunnen haar leren hoe zij met haar adoptie om kan gaan.'

Openheid over adoptie is van recente datum. Anders dan vroeger is men er tegenwoordig van doordrongen dat kinderen niet alleen recht hebben op informatie over hun biologische ouders en over de omstandigheden waaronder ze zijn verweesd, afgestaan of te vondeling gelegd, maar dat het ook goed is voor hun emotionele ontwikkeling om daar van jongs af aan over te praten.

● Gemakkelijk is dat zeker niet. Hoe praat je met een kleine peuter over de 'vreemde' buik waarin hij gegroeid is? Waar blijf je met je streven naar openheid als je kind midden in een drukke winkel vraagt: 'Jullie hebben mij gekocht, hè papa?' En hoe ga je om met pubers die in tijden van tegenslag zwijgzaam worden en hun biologische ouders gaan idealiseren?

Maar onnodig moeilijk hoeft ook niemand het zich te maken. Er is inmiddels een vrucht aan ervaringen opgedaan die door de toegenomen openheid voor de onervaren adoptieouder toegankelijk is. Wolfs verzamelde die ervaringen in een prettig leesbaar boek, waarin de problemen van adoptiekinderen noch gebagatelliseerd worden, noch opgeblazen tot onvermijdelijke en onoverkomelijke proporties. Tegelijk reikt ze ouders eenvoudige gesprekstechnieken aan waarmee ze hun kinderen kunnen helpen om problemen, gevoelens en fantasieën onder woorden te brengen.

Door buitenstaanders opgedrongen onnozel commentaar als: 'Wel jammer dat zo'n lief meisje later toch problemen gaat krijgen,' valt niet te vermijden. De schade die het kan aanrichten wel.

RANNE HOVIUS

■ **Wereldkind. Praten met je adoptiekind, Renée Wolfs,**
Amsterdam: de Prom,
ISBN 90 680 1916 3, € 18,50